

Počeci rada Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku s posebnim osvrtom na Pravilnik, Naukovnu osnovu i Unutarnji disciplinarni pravilnik iz 1896. godine

VLADIMIR REIDER

Industrijsko-obrtnička škola Virovitica, Virovitica, Republika Hrvatska

Na osnovi arhivske građe autor iznosi novu spoznaju o početku rada Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku. Isto tako prikazana su Pravila (statut), Naukovna osnova (nastavni plan) i Unutrašnji disciplinarni pravilnik za obrtničku školu usavršavanja u Dubrovniku iz 1896. godine prema kojima je škola započela i organizirala svoj rad.

Ključne riječi: Obrtnička škola usavršavanja, Pravilnik (statut), Naukovna osnova (nastavni plan), Unutrašnji disciplinarni pravilnik.

Uvod

Dalmacija je u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije bila jedna od njezinih najzaostalijih pokrajina. Tome je u velikom dijelu pridonijela i njezina prometna nepovezanost s ostalim dijelom Hrvatske te s Austrijom i Europom. Narod se pretežno bavio vinogradarstvom i stoga su od stručnih škola prvo osnovane niže poljoprivredne škole. Iako je vladao veliki interes i za obrtničkim i trgovačkim školama, čime bi se potaknula obnova i razvoj obrta i trgovine, one su se sporo otvarale. Narodni zastupnici iz Dalmacije pitanje ovog problema jasno su postavljali u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću. No za otvaranje obrtničkih škola u Dalmaciji Ministarstvo bogoštovlja i nastave i dalje nije pokazalo posebni interes. Stoga svaki osnutak obrtničke ili trgovačke škole u Dalmaciji zaslužuje osobitu pozornost jer je za to bio uloženi dodatni napor. Tako je poslije splitske i zadarske, dubrovačka obrtnička škola usavršavanja bila treća te vrste otvorena u Dalmaciji.¹

¹ Ivana ŠVERKO, *Splitska škola za dizajn*, Split 2003., 57., 65., 114.

Osnutak Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku

Datum osnutka Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku saznajemo iz dopisa broj 12 Odbora Obrtničke škole usavršavanja od 6. veljače 1897. godine upućenog Visokom zemaljskom namjesništvu u Zadru. U dopisu se navodi da se na osnovi "posluha" Namjesničke naredbe broj 28940 od 1. studenog 1896. godine, dana 2. veljače 1897. godine otvorila Obrtnička škola usavršavanja u Dubrovniku. Uz dopis Visokom zemaljskom namjesništvu u Zadru priložen je jedan primjerak Disciplinarnog pravilnika i iskaz rasporeda sati. Neki autori u svojim člancima (Ljubomir MAŠTROVIĆ, "Povijesni pregled školstva u Zadru", Zadar: geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura: zbornik, Zagreb 1964., 521.; Ivo PERIĆ, "Poljoprivredne, trgovačke i obrtničke škole u Dalmaciji krajem 19. i početkom 20. stoljeća", Zbornik za historiju školstva i prosvjete, br. 9, Zagreb 1975., 123.) navode 1895. godinu kao godinu početka rada Obrtničke škole.²

Iz dopisa također saznajemo da se prve školske godine u Obrtničku školu usavršavanja upisalo: u pripremni tečaj 37 učenika i u prvi razred usavršavanja 40 učenika. U rasporedu sati, dostavljenom u pravitku dopisa Visokom zemaljskom namjesništvu u Zadru, navedena su prezimena učitelja i predmeti koje su predavali:

- Stojković (čitanje i pisanje u pripravnom tečaju i poslovni slog u prvom razredu usavršavanja),
- Urlić (računanje u pripravnom tečaju te obrtničko računanje i geometričko crtanje u prvom razredu usavršavanja) i
- Stanbuk (crtanje u pripravnom tečaju i elementarno prostoručno crtanje u prvom razredu usavršavanja).

Prve školske godine, prema rasporedu, nastava se održavala svaki radni dan od 18.00 do 19.00 sati, a nedjeljom od 8.00 do 10.00 sati za pripravni tečaj i od 10.00 do 12.00 sati za prvi razred obrtničke škole usavršavanja.³

Pravilnik Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku, Pokrajina Dalmacija, Politički kotar Dubrovnik

Pravilnik (statut) i Naukovnu osnovu (nastavni plan) Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku odobrilo je C. k. Ministarstvo bogoštovlja i nastave otpisom broj 23330 od 10. listopada 1896. godine. Pravilnik je pisan krasopisom na šest stranica i sastoji se od 18 paragrafa. Paragrafe možemo podijeliti na one koji govore o svrsi obrtničke škole, sastavu škole, uzdržavanju škole, nadzoru i upravi škole, učiteljskom osoblju, o učenicima, organizaciji rada u školi i načinu promjene Pravilnika.⁴

² Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA), Ministarstvo bogoštovlja i nastave-restitucija (dalje: MBN), Dopis broj 12 Visokom Zemaljskom Namjesništvu u Zadru, kut. 151.

³ HDA, MBN, Dopis broj 12 Visokom Zemaljskom Namjesništvu u Zadru.; Bednja ura i Poređenje predmeta Obrtničke učionice usavršavanja u Dubrovniku (prilog dopisu broj 12), kut. 151.

⁴ HDA, MBN, Pravilnik Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku, Pokrajina Dalmacija, Politički kotar Dubrovnik, kut. 151.

Svrha škole bila je da obuču šegrte i kalfe u teoretskom, a prema mogućnosti i u praktičnom znanju (§. 1.).⁵

Škola se sastojala od pripravnog tečaja i obrtničke škole usavršavanja za prvi i drugi razred, a bila je pridružena Građanskoj školi. Nastavni jezik bio je srpskohrvatski (§. 2.).⁶

Udržavanje škole bilo je od stalnih potpora doznačenih od C. k. Ministarstva za bogoštovlje i nastavu, Zemaljskog odbora, dubrovačke općine i od dubrovačko-kotorske Trgovačko-obrtničke komore (§. 3.).⁷

Nadzor škole povjeren je Školskom odboru koji se sastojao od općinskog načelnika kao predsjednika i po jednog člana izabranog od Vlade, od dubrovačke općine, Zemaljskog odbora, Trgovačko-obrtničke komore i od jednog zastupnika obrtnika naseljenih u Dubrovniku, a koji je kao zadnji bio kooptiran od ostalih članova Školskog odbora barem relativnom većinom. Članovi su između sebe birali potpredsjednika i blagajnika. Svoju su dužnost članovi školskog odbora obavljali besplatno. Mandat im je trajao tri godine i mogli su biti ponovno imenovani ili odabrani (§. 4.). Odbor se sastajao najmanje jedanput mjesečno i raspravljao je o pitanjima u svezi s obrtničkim naukom. Izvanredno ga je mogao sazvati predsjednik ili najmanje dva člana odbora ako su izrazili za to želju. U tom slučaju morali su o tome obavijestiti predsjednika najmanje dva dana ranije. Zaključci sa sastanaka prihvaćali su se apsolutnom većinom, a u slučaju jednakog broja glasova odlučivao je glas predsjednika. Na sastancima je bio i ravnatelj škole savjetujućim glasom (§. 5.). Svaki član Školskog odbora imao je pravo posjetiti školu za vrijeme poučavanja kako bi se informirao o školskom redu, pohađanju nastave, stanju školskih prostorija, pokućstva, učila i slično. Slučajni nedostaci javljani su ravnatelju poslije predavanja i u odsutnosti učenika. Ako primjedbe nije mogao otkloniti ravnatelj, priopćile su se Školskom odboru na daljnje postupanje. Članovi Školskog odbora nisu se smjeli miješati u podučavanje i održavanje reda u školi (§. 6.). Školski odbor mogao se na prijedlog ravnatelja pobrinuti za nabavku školi potrebnih naukovnih i didaktičkih sredstava. Naukovna sredstva nabavljena potporom C. k. Ministarstva za bogoštovlje i nastavu morala su se upisati u posebni imovnik (§. 10.).⁸

⁵ Isto.

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

Pravilnik

*Obrtničke škole usavršenja u Dubrovniku, Po-
krajina Dalmacija, Politički kotar Dubrovnik.*

- §.1. *Swrha obrtničke škole usavršenja jest, da podieli
segitim i kaljam obrtničke ruke teoretican nauku
a po mogućnosti i praktican u onim granama
umjetno- obrtničkim, tehničkim i trgovackim,
kojijem bi se mogli usavršiti u svojem zanatu
i iskoristiti se nabavljanjem potebitog znanja.*
- §.2. *Škola usavršenja sastoji iz pripravnog i iz drugih
dvaju i pridružena je građanskoj školi.
Naukovni jezik škole usavršenja jest srpsko-
hrvatski.*

*Pitanje ustanove o ustojstvu i razdieljenju nau-
ka sadržane su u naukovnoj osnovi odobrenoj
od Visokog o. k. Ministarstva za Bogostovje i Nastavu.*

- §.3. *Obrtnička škola usavršenja sadržana je pod pro-
karni stalno doznačenim od o. k. Ministarstva za
Bogostovje i Nastavu, od Hernaljskog Odbora, od
Općine Dubrovačke i od Dubrovačke- Kotorške Tr-
govacko- Obrtničke Komore.*

*Svi prinesci za udržavanje škole imaju se unijeti
u Kahladu škole usavršenja.*

- §.4. *Nadaor i ekonomična uprava škole povjerena
je osobitom školskom odboru, sastojecem iz Općin-
skog Načelnika, kao Predsjednika i po jednu z
člana izabrana od Vlade, od Općine Dubrovačke,
Hernaljskog Odbora, Trgovacko- Obrtničke Komore*

Ravnanje naukom u pedagoško-didaktičkom smislu povjereno je ravnatelju škole. Ravnatelj je bio zadužen primati učenike u školu, izdavati potrebne odredbe u vezi s pohađanjem škole i održavanjem školskog reda. Ravnatelj je također bio odgovoran zajedno s učiteljima za čuvanje učila. On je činio prijedloge za popunu praznih učiteljskih mjesta, a u suglasnosti s učiteljima izvještavao je nadležne o nabavci učila. Krajem školske godine preko školskog odbora podnosio je izvješće o stanju škole Visokom C. k. Ministarstvu za bogoštovlje i nastavu u Beču (§. 7). Ravnatelj škole bio je dužan obavještavati gospodare (obrtnike) o pohađanju škole šegrta ili kalfe uz pomoć preglednih knjižica ili nedjeljnim izvještajima ili usmenom opomenom (§. 16.).⁹

Učitelje je imenovao Školski odbor uz potvrdu Ministarstva za bogoštovlje i nastavu. Školski odbor je određivao i plaću učiteljima, a plaća se isplaćivala iz zaklade škole (§. 8.) Učitelji su bili dužni sastati se najmanje četiri puta godišnje pod predsjedanjem ravnatelja. Na učiteljskim vijećima raspravljalo se o pitanjima vezanim uz obuku u školi, školskom redu i pohađanju škole, nabavi učila i slično. Zapisnici sa sjednica dostavljali su se Školskom odboru na pregled, a Školski odbor ih je rješavao u svojoj nadležnosti osim u slučaju kada se odobrenje trebalo zatražiti od više školske oblasti. Školski odbor odlučivao je i o isključenju učenika iz škole (§. 9.).¹⁰

Učenici su se u školu primali od 15. do 30. rujna. Kasnija primanja bila su moguća samo ako bi učenik dokazao da posjeduje potrebno znanje i da bez zapreke može pratiti započete nauke. Za primanje u školu učenik je morao:

- a) dokazati da je zadovoljio propise u pogledu pohađanja pučke škole;
- b) dokazati da zna dostatno čitati, pisati i računati, a što se moglo eventualno provjeriti i prijavnim ispitom.

Šegrta ili kalfe koji nisu mogli dokazati da su opskrbljeni potrebnim znanjem u čitanju, pisanju i računanju, primali su se u pripravni tečaj. Ravnatelj škole bio je ovlašten da od svakoga gospodara ili nadziratelja zatraži pismenu ili usmenu izjavu kojom se obvezuju da će svojim šegrtima dopustiti pohađanje škole i brinuti se da je oni točno pohađaju. Na pohađanje škole bili su obvezni svi šegrta koji su stanovali u Dubrovniku, osim onih koji su dobrim uspjehom nauk završili i onih koji su mogli dokazati da su opskrbljeni znanjem primjerenim cilju radi kojega je škola osnovana. Svaki upisani učenik bio je obvezan na redovito pohađanje škole prema propisanoj naukovnoj osnovi i nije smio prekidati nauk. Morao se ponašati pristojno s obzirom na školske predmete i učevna sredstva. Uopće, morao je poštovati školske propise i propise pravilnika školskog reda. Svaku štetu koju je hotimice učinio bilo učilima, bilo namještaju škole morao je nadoknaditi na svoj trošak. Šegrtima ili kalfama koji su postigli didaktički cilj škole moglo se dopustiti pohađanje samo pojedinih naukovnih predmeta (§. 13.). Šegrta ili kalfe koji su učestalo izostajali s poučavanja, bili su prijavljeni Školskom odboru koji je usme-

⁹ Isto.

¹⁰ Isto.

no ili pismeno potaknuo gospodare da prisile svoje šegrte ili kalfe da redovitiije pohađaju školu. Ako bi opomene bile neuspješne, tada bi se to prijavilo kotarskoj Političkoj oblasti na daljnje uredovanje (§.16.). Na kraju svake školske godine učenik je dobio iskaz o njegovu pohađanju, ponašanju, marljivosti i uspjehu u pojedinim naukovnim predmetima. Nakon dovršetka cijelog tečaja, učenik je dobio svjedodžbu. Na kraju svake školske godine u školskim prostorijama bili su javno izloženi učenički radovi u risanju i modeliranju, zadaće o vođenju obrtno-trgovačkih poslova i dotičnih knjiga, računarske zadaće i.t.d. (§. 17.).¹¹

Obuka je bila besplatna, no prilikom upisa svaki učenik plaćao je 1 forint koji bi se upotrijebio za nabavku pisanki te pisaćih i risaćih potreština. Pojedine je učenike, u opravdanim slučajevima, Školski odbor mogao osloboditi od plaćanja pristojbe (§. 14.).¹²

Školska godina započinjala je 1. listopada i trajala je do 30. svibnja. Poučavanja koja su bila nedjeljom (pisanje i crtanje) trajala su do polovice srpnja. Obuka je bila svaki dan: nedjeljom od 8.00 do 12.00 sati, a ostalim radnim danima u jeseni i zimi od 18.00 do 18.30 sati, a u proljeću od 19.30 do 21.00 sat tako da se svim učenicima omogućio pristup nedjeljnoj službi Božjoj. Praznici koji su vrijedili za Građansku školu, osim nedjelje, vrijedili su i za obrtničku školu i u tim danima nije bilo poučavanja (§. 15.).¹³

Svaku izmjenu pravilnika ili naukovne osnove moralo je odobriti C. k. Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu (§.18.).¹⁴

Naukovna osnova (nastavni plan) Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku

Naukovnu osnovu odnosno nastavni plan za Obrtničku školu usavršavanja u Dubrovniku, kao što je navedeno, odobrilo je C. k. Ministarstvo bogoštovlja i nastave otpisom broj 23330 od 10. listopada 1896. godine. Nastavni plan za pripralni tečaj, prvi odnosno drugi razred Obrtničke škole usavršavanja, bio je kako slijedi.

Za pripralni tečaj:

1. Čitanje, 4 sata tjedno;
2. Pisanje, 2 sata tjedno;
3. Računanje, 2 sata tjedno i
4. Crtanje, 2 sata tjedno.

¹¹ Isto.

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

Za prvi razred obrtničke škole usavršavanja:

1. Elementarno prostoručno crtanje, 2 sata tjedno;
2. Geometrično crtanje, 2 sata tjedno;
3. Poslovni slog, 2 sata tjedno i
4. Obrtničko crtanje, 2 sata tjedno.

Za drugi razred obrtničke škole usavršavanja:

1. Crtanje upravljeno na građevne obrte, 4 sata tjedno;
2. Crtanje upravljeno na mehaničke obrte, 4 sata tjedno;
3. Crtanje upravljeno na obrtničke umjetnosti i male obrte, 4 sata tjedno;
4. Obrtničko računanje, 1,5 sati tjedno;
5. Obrtničko knjigovodstvo, 1,5 sati tjedno i
6. Poslovni slog, 1 sat tjedno.¹⁵

Unutarnji disciplinarni pravilnik za Obrtničku školu usavršavanja u Dubrovniku iz 1896. godine

Unutarnji disciplinarni pravilnik izdala je uprava Obrtničke škole (upravnik škole u to vrijeme bio je Vice Adamović) u Dubrovniku prije Božića 1896. godine. Objavljen je u obliku knjižice na četiri stranice, a tiskan je u tipografiji D. Pretnera u Dubrovniku. Sastojao se od 14 paragrafa kojima su se nastojala odrediti pravila ponašanja učenika u školi.¹⁶

Prva dva paragrafa gotovo su istovjetna paragrafu 13. i 14. Pravilnika (statuta) škole.

U 1. §. govori se da su obrtničke škole u smislu §. 100 zakona od 8. ožujka 1885. godine (List državnih zakona br. 22) dužni pohađati svi šegrti koji stajuju u Dubrovniku osim onih koji su s dobrim uspjehom završili taj nauk kao i oni koji su mogli dokazati da već znaju ono i onoliko koliko se učilo u obrtničkoj školi.¹⁷

Nadalje, prilikom upisivanja učenika u školu učenik je bio dužan platiti 1 forint za nabavku potrebnih stvari za pisanje i crtanje (§. 2.).¹⁸

Prema Pravilniku učenici su bili dužni doći na vrijeme u školu, koja je bila otvorena četvrt sata prije početka nastave i mirno čekati početak nastave (§. 3.).¹⁹

¹⁵ HDA, MBN, Naukovna osnova Obrtničke škole usavršavanja u Dubrovniku, kut. 151.

¹⁶ HDA, MBN, Unutrašnji disciplinarni pravilnik za Obrtničku školu usavršavanja u Dubrovniku (Prilog dopisu broj 12 Visokom Zemaljskom Namjesništvu u Zadru), kut. 151.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto.

ad 4088-1897.

UNUTRAŠNJI DISCIPLINARNI

PRAVILNIK

za obrtničku školu usavršavanja u Dubrovniku.

1. §.

Na polahađanje su obrtničke škole ušavršavanja dužni, u smislu §. 100 zakona 8 marča 1885 L. D. Z. br. 22 svi šegrti, koji stanuju u Dubrovniku osim onih, koji su taj nauk dobrim uspjehom dovršili i onih, koji mogu dokazati, da već znadu ono i onoliko, što se uči u ovakijem školama.

§. 2.

Pri upisivanju je svaki učenik dužan platiti 1. fjin, koji će se upotrebiti na nabavu stvari potrebitijeh za pisanje i ertanje.

§. 3.

Učenici su dužni doći na vrijeme u školu, koja će biti otvorena četvrt sata prije početka nauka, i mirno čekati u razredu dok počne nauka.

§. 4.

Učenici su dužni tačno polaziti poučavanja svaki dan, osim praznikâ, inače će biti kažnjeni po §. 16 pravilnika (normalnog statuta) obrtničke škole. Svaki izostanak treba da bude prije konca nedjelje opravdan kod upravnika (Vidi pri koncu prijegled praznika).

Prva stranica Unutrašnjeg disciplinarnog pravilnika za Obrtničku školu usavršavanja u Dubrovniku.

Učenici su školu bili dužni točno polaziti svaki dan, u suprotnom bi bili kažnjeni prema §. 16. Pravilnika Obrtničke škole. Svaki izostanak trebalo je prije kraja tjedna opravdati kod upravnika (§. 4.).²⁰

Svaki je učenik morao sjediti na mjestu koje nije smio bez dozvole promijeniti. Tijekom predavanja strogo je bilo zabranjeno međusobno razgovaranje; nitko nije smio govoriti ako nije dobio dozvolu za to ili ako nije upitan (§. 5.).²¹

Svaki učenik bio je dužan da propisane predmete uči s ljubavlju i trudom. Stoga je morao uljudnim načinom i potrebnim obzirom postupati prema učiteljima (§. 7.).²²

Učenicima nije bilo dopušteno nositi u školu štap, niti kojekakvo oružje, jela i druge stvari koje se nisu koristile pri učenju. Najstrože je bilo zabranjeno nositi stranačke znakove kao vrpce, kokarde, zastave itd. jer se škola nije smjela koristiti ni u kakve političke svrhe (§. 8.).²³

Kako je škola hram znanosti i uljudnosti, nisu se u školi trpjeli nepristojni izrazi, uvredljive riječi, zviždanje i psovanje. Isto tako u školi nije bilo dopušteno pušenje (§. 9.).²⁴

Učenici su se morali voljeti i poštovati kao braća; ni za kakvu uvredu nisu smjeli sami uzimati zadovoljštinu nego se potužiti svojem učitelju (razredniku) ili upravniku (§. 10.).²⁵

Zabranjeno je bilo bez dozvole iznijeti iz škole bilo kakvo učilo, pa ni svoje učeničke radove jer su se čuvali u školi da budu na kraju školske godine izloženi (§. 17. Pravilnika), a tek poslije izložbe radovi su se vratili učenicima (§. 11.).²⁶

Zabranjeno je bilo pisati i šarati po zidovima, uzorcima, rezati klupe i.t.d. Svaku štetu nanesenu učilima i školskom namještaju počinitelj je morao odmah nadoknaditi. Ako se ne bi pronašao krivac, štetu bi nadoknadio cijeli razred (§. 12.).²⁷

Disciplinarne kazne za učenike bile su:

- a) opomena učitelja;
- b) opomena upravnika;
- c) opomena pred učiteljskim zborom;
- d) javna opomena pred učiteljskim zborom i svim učenicima. Ova mjera se priopćila gospodaru (majstoru) učenika;

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

- e) gubitak nagrade koju bi zaslužio radi odlike u učenju;
- f) tužba Školskom odboru da prema krivcu postupi najoštrije, a prema potrebi da stvar preda nadležnoj vlasti (§. 13.).²⁸

Školski praznici za učenike bili su sljedeći:

- a) 4. listopada (Godovno Njeg. Velič. Premilost. Ćesara i Kralja);
- b) 19. studenog (Njeg. Velič. Premilostive Ćesarice);
- c) 30. studenog (sv. Andrija);
- d) 24., 25. i 26. prosinca (badnji dan, Božić i sv. Stjepan);
- e) 1. siječnja (mlado ljeto);
- f) 2. siječnja (svijećnica, kandelora);
- g) 3. siječnja (sv. Vlaho);
- h) zadnji dan poklada;
- i) 19. ožujka (sv. Josip);
- j) četvrtak, petak i subota velike nedjelje, Uskrs i ponedjeljak po Uskrsu;
- k) duhovska nedjelja;
- l) Tijelovo (korosante);
- m) 13. srpnja (sv. Antun) i
- n) 29. srpnja (sv. Petar i Pavao).²⁹

Premda su odredbe Pravilnika (statuta) i Unutarnjega disciplinarnog pravilnika pisane gotovo prije 111 godina, možemo slobodno reći da su aktualne i danas.

SUMMARY

THE FOUNDATION OF THE FINISHING SCHOOL FOR TRADES IN DUBROVNIK WITH SPECIAL ATTENTION TO THE SCHOOL REGULATION, FUNDAMENTALS OF PEDAGOGY AND THE INTERNAL DISCIPLINARY CODE FROM 1896

On the basis of archival sources, the author brings to light new discoveries concerning the beginnings of the Finishing School for Trades in Dubrovnik. The author also presents the regulations, the lesson plans, and the disciplinary codes around which the school began and organized its work.

Key words: Finishing School for Trades, Regulation, Fundamentals of Pedagogy, Internal Disciplinary Code

²⁸ Isto.

²⁹ Isto.